

Za vážkami, vodníky
a obrázkovými domy
do Havířova

LUCIE NACHTIGALLOVÁ
Výlety s tajenkou

Praktické informace

VZDÁLENOST OD PRAHY

380 km, cca 4 hodiny autem.
Pojedete po dálnici D1 do
Ostravy a pak do Havířova.

PARKOVÁNÍ

U zámeckého hotelu je parkoviště
zdarma.

OBTÍŽNOST

Lehká trasa po rovince kolem
nejvýznačnějších památek města.
Výlet není možné jet s kočárkem ani
na kole. Pejskům se ale bude líbit.

DÉLKA TRASY

6 kilometrů.

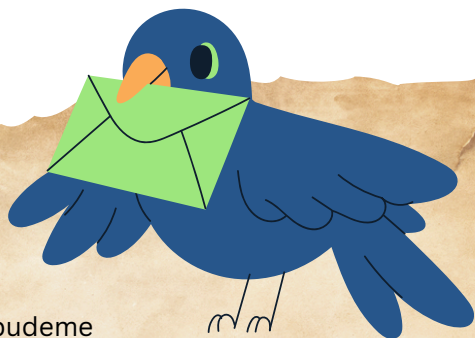

Milí cestovatelé,

zvezme vás do nejmladšího českého města. Víte, které to je? Bylo postaveno pro havíře, takže je to... No? Ano, správně – Havířov! Ale mohlo se jmenovat také úplně jinak. Třeba Budosociokolektivov, Rudohvězdov nebo Všemírov. Proč? Povíme si! Uvidíme někdejší zámek, krásné údolí, stromy, které byly považovány za zkameněliny, muzeum uhlí a samozřejmě SORELU. Co to je? Pokud nevíte, dozvíte se!

Hádanky a tajenka jsou pro děti, které už umí trochu číst, ale trasu mohou jít děti od pěti let. Výlet jsme pro vás připravili ve spolupráci s Městskou knihovnou Havířov, a je pro vás tedy zdarma!

Dopis dětem

Ahoj, holky a kluci, dnešní cesta za hádankou povede nejen kolem zámku a údolí Lučiny, ve kterém budeme hledat skrytá písmenka a obrázky, ale také se projdeme mezi domy, které byly postaveny pro havíře a jsou docela zvláštní.

Východně od Ostravy vyrostlo v **50. letech 20. století** naše nejmladší město. Bylo postaveno **pro horníky** z ostravsko-karvinských dolů. Aby se jim tu líbilo a rodiny se tady na věčné časy šťastně zabydlely, vypadají domy trochu jinak než jakékoli příbytky jinde v zemi. Však uvidíte sami.

K dnešnímu výletu získáváte **originální mapu** s vyznačenou trasou. Půjdete-li správnou cestou, budete se pozorně rozhlížet, číst texty a poslouchat, co říkají rodiče, jistě splníte všechny úkoly. Pokud už umíte psát, doplňte podle uhodnutých slov **tajenku** a pečlivě ji uschovejte. Když nám pošlete dopisem, e-mailem (veldo@veldo.cz) nebo prostřednictvím facebookové stránky **Velká dobrodružství** správné znění tajenky, zařadíme vás do měsíčního slosování o Lumpardíky z podhradí. Vždy připojte celé jméno, adresu a kód výletu.

1

A jdeme výletovat

Jak se jmenuje prst, který má anděl nejvíce vpravo?

Havířov jako nejmladší město republiky postavené na zelené louce neoplyvá historickými památkami. Přesto zde najdete např. empírový zámeček nebo roubenou lidovou stavbu známou pod názvem Kotulova dřevěnka. Příroda je zde krásná. Pokud ovšem víte, kam máte jít. A my vám to prozradíme! :)

Zaparkujte u místního zámku – dnešního hotelu – a rozhlédněte se. Je tady krásně, že? Vidíte někde kolem dřevěné srdíčko? **Najdete na něm andílka?**

Historie havířovského zámku sahá zřejmě až do 15. století, kdy na jeho místě stála tvrz. V 18. století zde byl zbudován barokní zámek. Po požáru roku 1823 byl přebudován v empírovém stylu. Od roku 1845 přestal sloužit jako panské sídlo, usadili se v něm úředníci přilehlého statku. A chátral až do roku 1997, kdy došlo k rozsáhlé rekonstrukci. Od té doby nabízí ubytování i nějakou tu krmí ve stylové restauraci a pronájem salonků pro různé příležitosti. Dokonce tu najdete i obřadní síň města. Takže až se rozhodnete někoho si vzít a bujaře to se spoustou lidí oslavit, tady to jde.

Havířovský zámek

Chtěli byste bydlet v zámku? Víte, kdo právě v tomhle kdysi pobýval? Princové a princezny nejspíš ne. Ale vy i místní přesto jistě nějaké znáte. Hlavně princezny. My máme nejradši **šíleně smutnou princeznu!** Znáte ji?

2

Jak se jmenovala princezna z této pohádky? Napovíme, že stejně jako zpěvačka, která ji hrála.

*Znám jednu starou zahradu,
kde hedvábná je tráva,
má vrátka na pět západů
a mně se o ní zdává.
Tam žije krásná princezna,
má opálenou pleť,
jen já vím, jak je líbezná,
tak neblázní a sed'.
Ná ná na na na ná...*

Od zámeckého parku se vydejte směrem k **Hlavní třídě**. V první ulici, kterou potkáte (**Na Nábřeží**), odbočte doprava. Zámecký park vznikl zřejmě za Jana Rymultovského v 80. letech 17. století. Tehdy byl postaven barokní zámek, takže je logické, že při něm byla založena okrasná zahrada. Také barokní. Jak jinak. Počátkem 19. století byla ovšem přeměněna v anglický park. Roste tu 140 let stará lípa srdčitá. Až se budete vracet, zkuste ji najít.

V ulici **Na Nábřeží** se podívejte doleva na činžovní dům. Vidíte ty zajímavé ornamenty? Takových dnes potkáme opravdu hodně. Jsou totiž pro tento typ budov typické. Schválně, jestli si jich všimnete i v další části výletu. Projdeme kolem parkoviště, klesáme až k **letnímu kinu** a dál a dál jako výtah do štol. A najednou jsme v údolí. Ocitáme se v jiném světě, **na Jamajce**.

Věděli by školáci alespoň kontinent, k němuž tento ostrov patří? Najdete ho v Karibiku a patří k Americe.

Na Jamajce

3

Podívejte se na chatku, která má ve štítu tři barvy. Jaká je barva uprostřed?

Jakpak se vám líbí hřiště? Je bezva, že? Tak dobře! Pět minut si pohrajte. Ale jen pět! Pak vyrazíme dál **kolem říčky** doleva.

Meandry Lučiny

Znáte tvarohový sýr Lučinu? Máte ho rádi? Tak teď do něj vlezeme!

Ne, děláme si samozřejmě legraci. Do žádného mléčného výrobku nemíříme. Jdeme objevit přírodní památku zvanou **Meandry Lučiny**, která se nachází na jihozápadním okraji města kolem toku řeky Lučiny. Právě tady řeku obklopují mokřady s lužním porostem. Je zde mnoho keřů, stromů a také hodně vláhy, která dělá dobře místní fauně a flóře – tedy zvířátkům a rostlinkám. Co je co? Flóra jsou rostliny, to určitě víte.

4

Najděte žlutou cedulku s označením cyklostezky. Jaké písmenko se v jejím označení vyskytuje? Doplňte: 56-..

Na pravém břehu byly tokem řeky vytvořeny štěrkové terasy, na kterých rostou mokřadní olšiny. Odborníci zkoumající zdejší lokalitu tu určili 15 druhů vážek. Ve zdejších vodách se daří i 13 druhům ryb a na březích ohroženým druhům obojživelníků.

Víte, co je to obojživelník? Tvor, který žije ve dvou živlech – na souši i ve vodě. Třeba mlok nebo žába. A z pohádkové říše je to **vodník!**

Vodníci se často ucházeli o ruku mlynářovic dcerky. Znáte pohádku **Princezna ze mlejna**? Jak se jmenovala dívka, kterou si chtěli vzít čertík i jeho vodnický kamarád?

O vodníkovi

Vodníci samozřejmě žijí i v Havířově!
Důkaz? O některých tu kolují pověsti.

V jednom zdejším mlýně kdysi strašil vodník. Lidé se ho tak báli, že přestali do mlýna chodit. Jednou večer se tu zastavil unavený pocestný s houslemi pod paží a prosil mlynáře o nocleh. Strašidel se prý nebojí. A začal hrát na housle. Jen co odbila půlnoc, kde se vzal, tu se vzal, zjevil se mu vodník. Pocestný ho zdvořile pozdravil a fídlal dál. Hastrmanovi se hudba zalíbila. Vzdychal a škemral, aby ho mladík také naučil hrát. „Proč ne,“ řekl srdnatý pocestný. „Naučím tě hrát. Ale napřed mi ukaž levou ruku!“ Vodník napřáhl ruku a chasník mu povídá: „Kdepak, s takovou prackou bys hru nesvedl. To bych ti ji musel trochu upravit.“ A vodníkovi poručil, aby vyvrtal pět děr do silného dřevěného sloupu, který podpíral strop mlýna, a strčil do nich prsty. Chasník je poté připevnil ke sloupu klínky. A vodník byl lapen! Teprve když začala z prstů téct zelenkává krev, vodník podpisem druhé ruky potvrdil, že ve mlýně strašit přestane. Potulný houslista ho osvobodil a hastrman se vytratil rychleji než mlha nad řekou. Ani se na mládence nepodíval. Ráno mlynář mládence bohatě obdaroval, že osvobodil mlýn od strašidla.

Procházíme údolíčkem dál až k mostu. Nalevo pozorujeme několik uschlých stromů, které tu ochránci přírody nechali schválně. Jsou v nich totiž **broukoviště**, tedy domečky pro broučky. Broukoviště bývá skupina kmenů, špalků nebo větví částečně zakopaných v zemi. Hodí se na ně hlavně tvrdé dřevo listnáčů. Ideálně dubu, na který je vázáno mnoho ohrožených druhů hmyzu. Nepohrdnou však ani jiným dřevem.

Broukoviště

Najdete tabulku s nápisem **Broukoviště**? Je to těžké, protože je umístěna na kmeni proti směru vaší chůze.

5

Přejdeme most a zastavíme se u kamenné desky, která vysvětluje vznik cyklostezky. Opište předposlední slovo textu.

Za mostem odbočíme doleva a ťapkáme údolím kolem Lučiny až k dalšímu mostu. V těsné blízkosti města se tady vyskytují ledňáček říční, mihule potoční a rak říční. Všichni tři jsou chránění, takže na lehkou svačinu zapomeňte. Když budete zticha, možná některého z nich uvidíte.

Za chráněnými raky

O racích se říká, že chodí pouze pozpátku, což není pravda. Dokážou nejen couvat, ale také chodit bokem a vpřed. Rak je výborný lezec. Pod vodou se nebojí vyšplhat na skály, slézat z kolmých zatopených stěn nebo cestovat po větvích popadaných stromů. Možná ještě maminky a tatínkové vašich babiček raky kdysi lovili a pojídali. Nešlo o žádnou novinku, dělalo se to už někdy od 14. až 15. století. Kromě toho patřil rak mezi lidová léčiva. Jeho masíčko pomáhalo od řady neduhů – od hluchoty po dnu. Prý.

Za vážkami, vodníky a obrázkovými domy do Havířova

HAVÍŘOV

Tajemné vážky

Jak už jsme se zmínili, také zde žije 15 druhů vážek. Jsou to obratní letci. Mohou dosáhnout rychlosti 60 km/h, dokážou hbitě zatáčet, ba dokonce létat pozadu. Vážky, přezdívané létající drahokamy, jsou tu s námi již 330 milionů let. Za tu dobu stačily osídlit jak tropy, tak mírné a studené oblasti téměř celého světa. Jejich existence bývala vždy spojená s určitým tajemnem, proto jsou opředeny mnoha mýty a pověstmi. Zatímco v Asii byly považovány za symbol krásy, štěstí a odvahy, v Evropě je lidé častovali přezdívkami „dávlova létající jehla“ nebo „vodní čarodějnice“.

V místech, kde potkáme další most, se přes něj vrátíme na druhou stranu říčky a přes luka míříme do města. Vidíte pod mostem napsané dívčí jméno?

6

Asi 20 metrů za mostem je směrem k městu další tabule. Tentokrát s nápisem: PŘÍRODNÍ PAMÁTKA. Jak se jmenuje zvíře na cedulce?

Postavte se jako ono, vyplázněte jazyk a zařvete.

Vzhůru do města

Vydeme jakoukoli pěšinou do kopce do ulice Na Nábřeží a z ní potom odbočíme doleva do ulice Radniční. Stane se tak ale až v místě, kde je u parčíku hmyzí tabulka s nápisem:

ZDE JE MÍSTO PRO NÁS. Jaké broučky na obrázku poznáte?

Teď pohlédněte výše. Vchod jednoho z domů zdobí keramická sluníčka a také rybičky. Hádáme, že se tu plácají kapr a štika. To by tady klidně někde mohl být i vodník! Neváhejte, představte si, že jste ve vodě, a zahrajte si všichni **Spadla lžička do kávičky**. Nepochybně tím hasrmanovi vezmete chuť uzmut vám dušičku. Stoupáme dál Radniční ulicí. Sledujte ozdobené domy napravo. Vidíte ty šišky? Kdo najde holčičku s třešinkami? Na konci ulice odbočíme doprava. Jdeme za uhlím!

Historie psaná uhlím

Výstavu o uhlí najdeme v panelovém domě na adrese Pavlovova 2, kousek od mateřské školy. Stálá expozice Historie psaná uhlím mapuje historii Havířova a v hornické části můžete obdivovat důlní lampy, drobné technické a měřicí přístroje, vzorky hornin a vybavení báňského záchranáře. Informační panely představují významné doly revíru, které byly činné v období výstavby města. Ať kouknete kamkoli, všechno je tu moc hezké. Doporučujeme návštěvu. Už jen proto, že co nevidět kutání nejspíše odzvoní umíráček.

7

Podívejte se na nápis nad vchodem. Vidíte srdíčko? Doplňte nápis vedle něj: Městská Havířov.

Od muzea vyrážíme do centra města ke kinu, které se shodou okolností také jmenuje **Centrum**.

Město Havířov vzniklo na jižním okraji ostravsko-karvinské průmyslové oblasti v podhůří Beskyd. Hlavním důvodem jeho vzniku byla potřeba zajistit byty pro pracovníky dolů a hutí v období rozvoje průmyslu na Ostravsku po druhé světové válce. Jméno města bylo vybráno ve veřejné soutěži z nespočtu návrhů. O vítězství se ucházely třeba:

Bezručov Rudohvězdov **LIDOBUDOVATELOV**
BUDOSOCIOKOLEKTIVOV *Faratín*
Gottwaldův Horníkov *Všemírov* **ŠTASTNOV**
BEZRUČOVY NOVOMĚSTSKÉ BANĚ Zápotockýgrad

Co byste vybrali vy? My třeba Barborka. Víte proč? Protože právě **svatá Barbora** je patronkou havířů.

Ojedinělé stromořadí

Od kina Centrum půjdeme k náměstí Republiky. I tady se Havířov zelení. Vzácná alej stromů byla vysázena již v roce 1967 díky zahradnické školce z Litomyšle, která městu darovala semenáčky. Mělo se za to, že tyto vzácné dřeviny už nikde nerostou. A ejhle! Tady jich je jako smetí.

Tento strom je jedním z méně známých jehličnanů. U nás dlouho nerostl vůbec nikde. Ani v přírodě, ani v parcích. Z Číny byl dovezen až po roce 1941. Do té doby byl stejně jako trilobiti považován za zmizelý. Vědci odhadovali, že to „zabalil“ asi před 70 miliony roků. Jeho existenci dokládaly jen zkameněliny.

Jak se tento strom jmenuje, se dozvíte na konci výletu. :)

Brána s kyvadlem

Jdeme hledat zvláštní fontánu. Devět metrů vysoká **brána s pohyblivým se kyvadlem** a pramenem byla vybrána ve veřejné soutěži, kterou vypsal Magistrát města Havířova v říjnu 2002. Jak se vám líbí? Na nás působí trochu hororově. :)

Hledáme modrobílý **rozcestník** u Hlavní třídy. Jsou na něm města celého světa. Do kterého byste se chtěli podívat?

Dostáváme se k hlavnímu a také závěrečnému vyprávění. Domy, o nichž jsme vám vyprávěli, jsou totiž převážně na Hlavní třídě. Vydržte ještě pár minut vyprávění... Pak už můžete jít hledat ptáčky, kytičky i hvězdná znamení.

SORELA

Z podzemí v Ostravě a Karviné se před 70 lety doslova hrnulo uhlí a z hutí teklo železo jako láva z protržené sopky. Původní dělnické kolonie přestávaly stačit. Po 2. světové válce bylo zapotřebí **ubytovat další horníky** a hutníky, aby doly a hutě mohly vzkvétat. Na západním okraji Ostravy vzniklo sídliště **Poruba**, zatímco na východ od Ostravy vyrostlo ve stejné době úplně nové město. Jeho budoucí obyvatelé mělo mimo jiné těšit, že to budou mít do práce, co by uhlíkem dohodil. A měli. Stačilo pár minut – a z postýlky byli na šichtě. Historie úplně nového města se začala psát v **50. letech 20. století**. Jak to dopadlo, vidíte kolem sebe.

Hlavní ulice města je **honosný bulvár**, který připomíná podobné v Paříži nebo v Moskvě. Je široký, rozlehlý a reprezentativní. Václavák je proti němu trapná ulička. Pokud toužíte po seznámení se stylem architektury a umění, pro který se vžilo označení **socialistický realismus** neboli SORELA, je pro vás Havířov tím pravým místem. Zdejší architektura připomíná luxus české renesance. Když hledali inspiraci, jak postavit město budoucnosti, našli ji tvůrci Havířova právě v tomto období. V barevnosti se prosazovaly světlé pískové a okrové odstíny v kombinaci s červenou, hnědou nebo bílou. Přízemí domů byla živá, nacházely se v nich obchody a veškeré služby včetně kaváren.

A když pozvednete zrak o pár pater výše... Užasnete. Je těžké najít dům, jehož zdi nezdobí nějaké umění. Ať už mozaiky, sochy nebo fresky. Jsou to převážně výjevy ze života. Ať si minimalisté říkají, co chtějí, podle nás je to nepochybně nápaditější než šedé zdi paneláků, které přišly na řadu v 70. letech. My – hrdí kýčaři – máme obrázky a ozdůbky rádi. Když projdete dvorky a přilehlé ulice, jistě objevíte na domech malou zoo. Zdobí je všemožné druhy ptáků a zvířat.

Domovní znamení

Přejdeme na druhou stranu Hlavní třídy. Zde bude vaším úkolem najít na domě znamení zvěrokruhu. Rozpoznáte je? Najdete znamení raka?

8

Vyhledejte vchod s číslem 441/67.
Jaké zvíře je nad vchodem?

O něco dále plavou i rybičky. A když se podíváte přes ulici do výše, uvidíte celou ptačí říši. Jsou tady ledňáček i tetřev hlušec, výr nebo třeba holub. Dojdeme k domu s názvem **Lučina**. Vidíte kahan a hornická kladiva?

Haviřovské kulturáky

9

Nalevo přes ulici je kulturní dům. Jak se jmenuje zdejší „kulturák“?

Původně tady bývalo **kinó Radost**, které bylo postaveno v letech 1954 až 1955. Osvícení na budově jistě rozeznají prvky jihočeské renesance. Nechyběl tady ani taneční sál. Dům zdobí lunety a vitráže.

Jděte se podívat zblízka a pod stříškou zkuste najít kotvu a rybičky. Obrázky na domech teď můžete hledat i bez nás. Už víte, kde jsou a co by tak na nich mohlo být.

Kulturní dům Petra Bezruče byl zkolaudován v roce 1961 a bez větších oprav sloužil svému účelu do roku 2001, kdy byl celkově rekonstruován. Součástí domu jsou velký a malý (loutkový) sál, restaurace i galerie, sídlí zde Městské kulturní středisko. Před budovou sedí kamenná Maryčka, postava ze známé básně slezského barda Petra Bezruče (originální název této sochy je ovšem Děvucha ze Šumbarku).

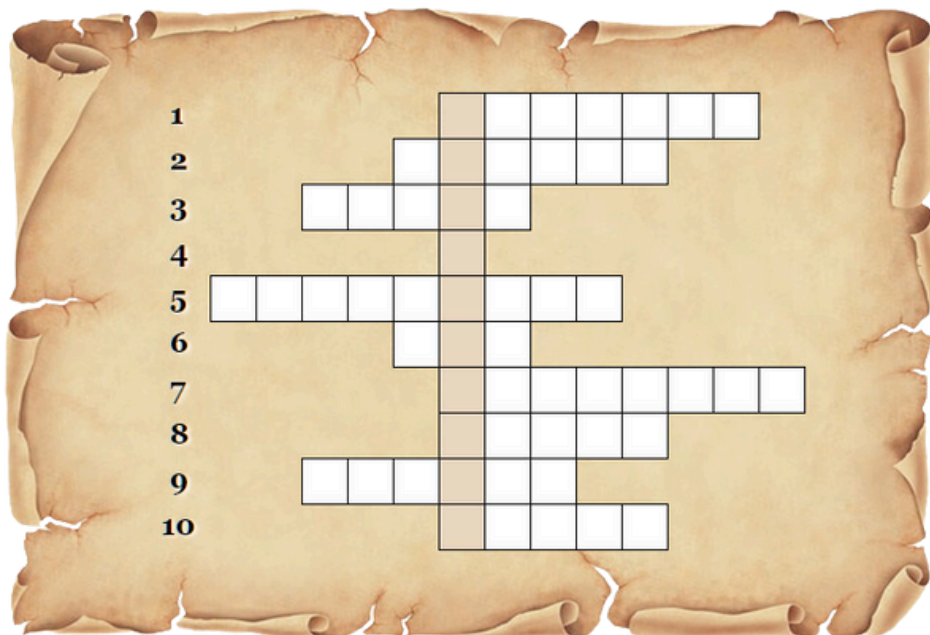
Od Kulturního domu Petra Bezruče opět přejdeme na druhou stranu k budově radnice. Hned za fontánou vyhledejte zvláštní kámen. V roce 1975 si město usmyslelo, že potřebuje **základní kámen**. Když jich má Národní divadlo několik, proč by neměl mít Haviřov alespoň jeden. Původní základní betonový blok už byl samozřejmě nedohledatelný, navíc by nebyl nic moc. Tak město vypsal veřejnou zakázku. Chtělo základní kámen ze žuly s bronzovým znakem města. Než byl „šutr“ přivezen z lomu v Červené vodě, trvalo to 5 let. A další rok, než se usadil před kinem Radost. Po 9 letech byl ovšem přestěhován. Nově trůní před magistrátem města.

10

Najděte na kameni letopočet. Opište první číslici.

Copak to na vás kouká z tajenky?

Havířov je městem stromů. Také se mu tak říká. Proto jsme do tajenky nemohli vybrat nic jiného než to **nejzvláštnější dřevo**, které zde bylo kdy vysazeno. Hned 14 kousků jste potkali na náměstí Republiky. Vzpomínáte?

Hotovo! Procházka i osvěta jsou u konce. Teď už jen stačí zamávat do oken městské knihovny milým dámám, které si u nás pro vás tuto hravou procházku objednaly. Hezky za ni poděkujte, my děkujeme také - za pomoc s výletem i za jeho poskytnutí všem výletníkům ZDARMA. Kolem knihovny pokračujeme ulicí Jana Švermy dolů k parku, který už dobře známe. Nejbližší pěšinkou šupajdíme zpátky k zámku. Doufáme, že se vám výlet s tajenkou líbil, přejeme šťastnou cestu domů a těšíme se zase někdy na viděnou! :)

Text, mapa a tajenka: Lucie Nachtigallová a Velká dobrodružství
Grafická úprava brožury: Městská knihovna Havířov

V textu byly použity mimo jiné informace z webů www.kudyznudy.cz, havirov-info.cz, www.cestyapamatky.cz, www.historickaostrava.cz, www.ostrmuz.cz, www.ostravainfo.cz

1. tip navíc

Jeden stavební pozůstatek pradávných dob v Havířově přece jen naleznete. Kousek od autobusového nádraží doporučujeme navštívit **Kotulovu dřevěнку**. Je to malý skanzen ukrytý mezi garážemi a panelovými domy na okraji města. Vypadá jako chalupa z beskydských strání. Je ukázkou, jak vypadala zástavba této části Těšínska v 18. století. Ještě v 70. letech 20. století zde žili poslední majitelé – rodina Kotulů. Dnes je v dřevěnici muzeum, které ukazuje život lidí na venkově. Projdete si stodolu se všemi pluhu, hráběmi a lisy, bez kterých se chalupník neobešel. Součástí hospodářství je větrný mlýnek „viatrak“, který sloužil ke šrotování obilí. A kupodivu jde o důchodce, který je dodnes schopný pracovat, dodnes mu to šrotuje. V zeleninové zahrádce nic netrhejte. Rostou tu exponáty – ukázky rostlin, které bylo zvykem na Těšínsku pěstovat. U domu je studna, z níž se voda čerpá pomocí dlouhého bidla s hákem. U tohoto typu studny není nutný rumpál, jelikož hladina vody ve studni je velmi vysoká. Co je rumpál? Dlouhý řetěz s kýmlem na konci, který se klikou navíjí na válec.

2. tip navíc

Deset minut jízdy autem od Havířova leží obec Životice. Nemnozí z vás ji znají z románu **Jizva** od Danuty Chlupové. **Památník životické tragédie** je trvalou připomínkou obětí nacistické zvěle, nejmasovější likvidační akce na území Těšínského Slezska během druhé světové války. Životická tragédie je spjata s datem **6. srpna 1944**. Tehdy gestapácké komando vyvraždilo 36 životických občanů. Byl to trest za partyzánskou akci, při které byli v Životicích zastřeleni tři příslušníci gestapa. S událostmi je spojena odbojová činnost sabotážní skupiny, která působila v dnešní české části Těšínska. Právě její ozbrojené střetnutí s příslušníky gestapa 4. srpna 1944 v hostinci Isidora Mokrosche se pro nacisty stalo záminkou ke krvavé odplatě, jež postihla nevinné obyvatele Životic a okolních obcí. Osudného 6. srpna stříleli občany bez ohledu na to, zda měli s událostí něco společného. Jako první byl zastřelen Josef Kubiens. Další následovali. Řada nevinných padla k zemi cestou domů z práce. Aniž by cokoli tušili... Na těchto místech stojí dodnes jejich památníčky.